

Stf justitieombudsmannen
Stefan Holgersson

Kritik mot Överförmyndarnämnden för Eskilstuna och Strängnäs kommuner för långsam handläggning av ett ärende om godmanskap och för att nämnden i orimligt många fall inte har kontaktat tingsrätten när tidsfristerna för föreläggandena gått ut

Beslutet i korthet: Överförmyndarnämnden för Eskilstuna och Strängnäs kommuner har handlagt ett ärende som gäller anordnande av godmanskap. JO konstaterar att nämnden periodvis förefaller ha varit helt passiv under ärendets handläggning och att dess genomgående inaktivitet i ärendet har lett till en avsevärd fördröjning. Nämnden får kritik för den långsamma handläggningen. Utredningen har dessutom visat att tingsrätten har behövt påminna nämnden att inkomma med yttrande vid ett stort antal tillfällen. JO uttalar att det är av grundläggande betydelse att domstolarnas förelägganden efterföljs och nämnden får kritik för att den i orimligt många fall inte har kontaktat tingsrätten när tidsfristerna för föreläggande har gått ut. Därtill kan JO konstatera att nämnden tycks ha haft betydande strukturella problem i sin verksamhet under lång tid och att den återkommande har fått kritik för sin handläggning av ärenden som gäller anordnande av godmanskap och för sina bristfälliga kontakter med tingsrätten. Det är hans uppfattning att nämnden omgående behöver se över sina rutiner och vidta åtgärder för att motverka att något liknande inträffar igen.

Anmälan

I en anmälan framförde AA klagomål mot Överförmyndarnämnden för Eskilstuna och Strängnäs kommuner (överförmyndarnämnden) och uppgav i huvudsak följande.

Hon hjälpte en anhörig med att ansöka om godmanskap i februari 2024. Därefter har hon lagt ned mycket tid på telefonkontakter med myndigheten utan att få något besked. I februari 2025 kom en kvinna hem till hennes anhöriga och uppgav att hon skulle åta sig uppdraget som god man, men två månader efter besöket hade de ännu inte hört något om godmanskapet.

Utredning

JO hämtade inledningsvis in dagboksblad avseende det i anmälan berörda ärendet. Av detta framkom bl.a. följande. Överförmyndarnämnden mottog ett föreläggande om yttrande från tingsrätten den 15 februari 2024. Nämnden påbörjade handläggningen av ärendet den 18 mars 2024 genom att begära in

läkarintyg och några dagar senare annan utredning. Den efterfrågade utredningen hade kommit nämnden tillhanda den 16 april samma år och rekrytering påbörjades den 10 september. Av dagboksbladet framgår också att tingsrätten påmint nämnden vid elva tillfällen om att komma in med yttrande. Nämnden har begärt anstånd vid två tillfällen, den 19 juni 2024 och den 10 september 2024. Begäran om anstånd vid det förstnämnda tillfället föregicks emellertid av ett telefonsamtal samma dag från tingsrätten där handläggaren efterfrågade status i ärendet. Den 13 februari 2025 inkom ett åtagande från en god man och den 27 mars samma år yttrade sig nämnden till tingsrätten.

JO begärde därefter att överförmyndarnämnden skulle yttra sig över det som fördes fram i anmälan och dessutom besvara vissa särskilt ställda frågor.

I sitt yttrande anförde överförmyndarnämnden i huvudsak följande [i yttrandet benämns BB med för- och efternamn]:

I början av 2024 skickade Eskilstuna Tingsrätt ett föreläggande till överförmyndarnämnden. Där det framgick att överförmyndarnämnden skriftligen skulle yttra sig angående en ansökan om god man för BB. Yttrandet skulle också innehålla ett förslag på god man, och ett åtagande- och lämplighetsintyg.

Överförmyndarkontoret utreder ansökan och begär in underlag från vårdcentral samt vård och omsorgsförvaltningen. Under utredningen skickar Eskilstuna Tingsrätt påminnelser om yttrande och överförmyndarnämnden ansöker om anstånd vid två tillfällen, den 19 juni 2024 och den 10 september 2024. I telefonsamtal med BB den 21 maj 2024 får hon information om längre handläggningstider. Överförmyndarnämnden inleder rekrytering den 10 september 2024 genom att publicera en annons i rekryteringsverktyget Recruto. Överförmyndarnämnden gör en riktad förfrågan den 17 januari 2025 till en tilltänkt ställföreträdare som godkänner förslaget och träffar BB. Överförmyndarnämnden yttrar sig med begärda handlingar den 27 mars 2025 till Eskilstuna Tingsrätt som meddelar beslut den 5 maj 2025.

— — —

Bedömning

Överförmyndarnämnden medger att ärendet inte har handlagts enligt kraven om enkel, snabb och kostnadseffektiv handläggning som framgår av 9 § förvaltningslagen.

Nämnden har därtill brustit i att ansöka om anstånd till tingsrätten.

Synpunkter från berörda befattningshavare

Handläggarna i ärendet om anordnande av god man har fått möjlighet att lämna synpunkter och har tagit del av detta remissvar.

Överförmyndarkontorets handläggning sker, till störst del, utifrån datumordning. Överförmyndarnämnden vill informera om att ärendetypen, ansökningar hos tingsrätten, har varit föremål för Länsstyrelsens granskning och Länsstyrelsen har riktat kritik mot överförmyndarnämnden för hanteringen av ärendetypen. Överförmyndarnämndens målsättning är att ärenden ska handläggas skyndsamt och att avgöranden inte ska bli väsentligt försenat. Överförmyndarkontoret har goda förutsättningar i verksamhetssystemet att kunna ha bevakning på förelägganden.

— — —

Under 2020–2024 och framgent har överförmyndarkontoret haft en hög personalomsättning vilket medfört att många nyanställningar har behövt ske. Samtliga nyanställda har behövts introduceras i det arbete som åligger en överförmyndare. Introduktionstiden för en överförmyndarhandläggare är lång med anledning av en överförmyndares omfattande arbetsuppgifter. Överförmyndarnämnden är medveten om att det inte är ett godtagbart skäl till bristerna men vill ändå upplysa om situationen som föranlett detta. Överförmyndarnämnden har till följd av detta tidigare anställt extra personal i form av tidsbegränsade anställningar för att förkorta handläggningstiderna. Överförmyndarkontoret har under de senaste åren arbetat med att utveckla sitt arbetssätt för att förkorta handläggningstiderna vilket har gett positiv effekt, däremot ämnar överförmyndarnämnden och överförmyndarkontoret att fortsätta arbetet med att förkorta handläggningstiderna. Överförmyndarnämnden har månatlig uppföljning av handläggningstiden för att säkerställa att de förändrade arbetssätten ger fortsatt effekt.

AA har fått möjlighet att kommentera nämndens yttrande.

Rättslig reglering

Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (se 9 § förvaltningslagen [2017:900]). Detta innebär bl.a. att en myndighet har ansvar för att driva ärenden framåt och att se till att de avgörs inom rimlig tid.

Den tid det tar att handlägga ett ärende är beroende av bl.a. ärendets karaktär och behovet av kompletteringar och utredningsinsatser. Det går därför inte att generellt uttala vad som är godtagbar handläggningstid. En fullständig passivitet från en myndighets sida är dock i princip aldrig acceptabelt. Likaså är det inte acceptabelt med en längre tids frånvaro av åtgärder som på ett effektivt sätt driver handläggningen framåt. (Se t.ex. JO 2014/15 s. 152, dnr 5529-2013, och JO 2021/22 s. 605, dnr 130-2019 m.fl.)

Det är tingsrätten som beslutar om anordnande av godmanskap för någon som p.g.a. sjukdom, psykisk störning eller annat liknande förhållande behöver hjälp med att ta hand om sina angelägenheter. När rätten meddelar ett sådant beslut ska den samtidigt förordna en god man att utföra ställföreträdaruppdraget. (Se 11 kap. 4 § föräldrabalken, FB.) Det är också tingsrätten som har utredningsansvaret och som därvid ska inhämta yttrande från bl.a. anhöriga och i förekommande fall även läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Om den som ärendet gäller har fyllt 16 år ska rätten eller överförmyndarnämnden ge honom eller henne tillfälle att yttra sig, om det kan ske. (Se 11 kap. 16 och 17 §§ FB). Rätten får dock uppdra åt överförmyndarnämnden att inhämta yttranden och utredning enligt dessa bestämmelser. På begäran av rätten ska överförmyndaren också lämna förslag på god man, såvida det inte finns särskilda skäl mot det. (Se 11 kap. 17 a § FB.)

Bedömning

Långsam handläggning

Det är angeläget att den som behöver hjälp av en god man att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person kan få den hjälpen utan dröjsmål.

Det ligger i sakens natur att onödigt långa handläggningstider riskerar att drabba den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden negativt. Ytterst handlar det om enskilda människor som är i behov av samhällets stöd och som inte sällan befinner sig i en utsatt situation. JO har tidigare uttalat att en anmälan om behov av förvaltare bör följas av ett ställningstagande från överförmyndaren inom ett par veckor från det att anmälan lämnades in (se JO:s beslut den 13 maj 2015, dnr 5228-2014). Samma resonemang gör sig naturligtvis gällande när det är fråga om aktualiserat behov av godmanskap.

Av utredningen i det nu aktuella ärendet har det framkommit att nämnden inkom med yttrande till tingsrätten innehållandes förslag på god man drygt 13 månader efter tingsrättens föreläggande därom. Det har också framgått att tingsrätten vid inte mindre än elva tillfällen behövt påminna nämnden om att inkomma med yttrande. Nämnden har vid endast ett tillfälle begärt anstånd innan tiden för föreläggandet har löpt ut, utan att tingsrätten har påmint eller kontaktat nämnden. Därtill har det framkommit att det dröjde ca en månad från det att nämnden mottog tingsrättens föreläggande till dess att handläggningen påbörjades genom inhämtande av utredning, att rekrytering påbörjades först fem månader efter att utredningen tycks ha varit komplett och att yttrande gavs in till tingsrätten först 1,5 månad efter det att den föreslagne gode mannen inkommit med sitt åtagande. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att nämnden periodvis förefaller ha varit helt passiv och att dess genomgående inaktivitet har lett till en avsevärd fördröjning av ärendet. Nämnden får kritik för den långsamma handläggningen.

Överförmyndarnämndens bristfälliga kontakter med tingsrätten

Mot bakgrund av det som har kommit fram angående nämndens hantering av föreläggandena och påminnelserna från tingsrätten vill jag lyfta fram följande.

Det är min uppfattning att tingsrätter regelmässigt tillämpar den möjlighet som finns i 11 kap. 17 a § FB att låta överförmyndaren inhämta yttranden och utredning samt lämna förslag på god man. Att så sker är enligt min mening också förenligt med lagstiftarens intentioner (se prop. 2013/14:225 s. 17 ff.). När tingsrätten lämnat ett sådant uppdrag innebär det att både domstolen och nämnden har en skyldighet att verka för att ärendet blir tillräckligt utrett och också snabbt avgjort. Det sagda innebär att myndigheterna naturligtvis måste samverka för att tillgodose att ärendena handläggs effektivt och rättssäkert, självfallet med iakttagande av att de båda myndigheterna är självständiga och i grunden har olika roller (jfr protokoll efter JO:s inspektion av Överförmyndarnämnden i Umeåregionen i april 2023, dnr 2868-2023).

JO utredde för några år sedan inom ramen för ett initiativärende Eskilstuna tingsrätts och Överförmyndarnämnden i Eskilstuna och Strängnäs kommuners handläggning av ärenden som gällde anordnande av godmanskap (se JO 2019/20 s. 644, dnr 893-2018). Vid en tidigare inspektion på tingsrätten hade JO uppmärksammat ett flertal ärenden där tingsrätten bl.a. hade gett i

uppdrag åt nämnden att hämta in yttranden och utredning samt lämna förslag på god man. Nämnden hade vid ett stort antal tillfällen i dessa ärenden begärt och av tingsrätten beviljats anstånd med att följa föreläggandena, men tingsrätten hade också skickat ett flertal påminnelser till nämnden om att besvara dessa.

JO kritiserade nämnden för sin långsamma hantering av ärendena och för att den inte följde tingsrättens förelägganden, vilket hade lett till att domstolen behövt påminna nämnden vid orimligt många tillfällen. JO uttalade att det framstod som att nämnden inte eftersträvade ett fungerande samarbete med tingsrätten eftersom den inte tog kontakt med domstolen när tidsfristerna för föreläggandena gick ut.

Som jag tidigare konstaterat har tingsrätten även i nu aktuellt ärende skickat ett stort antal förelägganden som nämnden varken efterföljt eller begärt anstånd för. Det är naturligtvis av grundläggande betydelse att domstolarnas förelägganden efterföljs och jag finner det synnerligen anmärkningsvärt att en myndighet återkommande och under en sådan lång tidsperiod har brustit i att göra så. Nämnden har i sitt yttrande förklarat att de har goda förutsättningar i verksamhetssystemet att ha bevakningar på förelägganden. Mot bakgrund av det stora antalet påminnelser från tingsrätten kan jag emellertid inte dra någon annan slutsats än att bevakningssystemet inte används på ett tillfredsställande sätt. Nämnden får kritik för att den i orimligt många fall inte har kontaktat tingsrätten när tidsfristerna för föreläggandena gått ut.

Länsstyrelsen i Stockholms län har ordinarie tillsynsansvar över nämnden och inspekterar den årligen. Av det senaste protokollet från 2024 års inspektion (dnr 46946-2024) framgår bl.a. följande. Länsstyrelsen riktade allvarlig kritik mot nämnden för handläggning av ärenden under uppbyggnad. Det framgår visserligen inte i protokollen hur länsstyrelsen definierar ärendetypen, men jag förstår det som att det är fråga om ärenden där nämnden ska inhämta utredning. Som exempel nämnde länsstyrelsen ett ärende där tingsrätten hade skickat åtta påminnelser till nämnden under en period om knappa sju månader innan nämnden begärde och beviljades anstånd med att komma in med yttrande. Även året innan det (dnr 54701-2022) riktade länsstyrelsen kritik mot nämnden för bristfällig handläggning av samma slag av ärenden. Som exempel kunde nämnas ett ärende där handläggningstiden varit helt stillastående under en period om åtta månader, varefter nämnden började om handläggningen med att begära in utredning som redan fanns i ärendet.

Jag kan från nu aktuellt ärende, det nämnda initiativärendet och protokollen från länsstyrelsens årliga inspektioner inte dra någon annan slutsats än att nämnden har haft betydande strukturella problem i sin verksamhet under flera års tid. Jag har särskilt noterat att nämnden vid flera tillfällen, bl.a. i sitt yttrande till JO inom ramen för initiativärendet, har hänvisat till personalomsättning som orsak till långa handläggningstider. Nämnden har nu alltså återigen angett att personalomsättning ligger till grund för den långsamma handläggningen. Jag ser

allvarligt på att nämnden ännu inte har kommit tillrätta med detta och får uppfattningen att den inte har gett saken tillräckligt stor uppmärksamhet. Det finns därför skäl för mig att understryka – i likhet med det tidigare beslutet – att personalomsättning är ett naturligt inslag på en arbetsplats och att det är nämndens ansvar att organisera verksamheten på så sätt att den fungerar tillfredsställande även under sådana förhållanden.

Nämnden har alltså återkommande fått kritik för sin handläggning av ärenden som gäller anordnande av godmanskap och för sina bristfälliga kontakter med tingsrätten. Det är min uppfattning att nämnden omgående behöver se över sina rutiner och vidta åtgärder för att motverka att något liknande inträffar igen. Jag finner även skäl att skicka en kopia av detta beslut till såväl Länsstyrelsen i Stockholms län som Eskilstuna tingsrätt.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av stf JO Stefan Holgersson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Sofia Selin har föredragit ärendet och byråchefen Jessica Sjöstrand har deltagit i beredningen.